

THE EMPOWERMENT IN SOCIAL WORK WITH OLDER PEOPLE

Maria Stoykova

South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria, m_stoikova@swu.bg

Abstract: Old age is a natural stage of the human life cycle that is usually associated with a decline in physical and social functioning and can lead to deterioration in quality of life. The process of population aging and changing social relationships poses challenges to public systems, in particular the social system, to provide effective care and support for this part of the population in order to ensure a dignified and quality life.

The article presents the results of a research of scientific literature discussing the challenges facing the elderly, the essence, necessity and benefits of applying an empowering approach in the process of care and support. Individual medico-social aspects of aging and the factors that influence them are examined. The concept of successful aging is identified as an essential element of the framework for effective support of older people. The application of multidisciplinary, complexity, sensitivity to the needs of the individual, focusing on his strengths and individual characteristics, cultural competence and communication skills emerge as basic requirements for effective social work.

An empowerment approach is a goal and a fundamental principle. Its application in the process of supporting the elderly ensures quality and efficiency of care and achievement of its main goal - maintaining a good quality of life. Key elements of empowerment in social work are outlined, with the main focus being the implementation of an empowering approach in supporting older people, which places demands on the services provided and the creation of certain conditions. One major barrier to the approach is the old age paradigm and the view of the elderly as frail and dependent. Successful aging requires changing this outcome at different levels of societal organization: individual, family, community, helping professionals and organizations. Changing the perspective of professionals in the social sphere and their focus on the strengths of the elderly person will promote his active role in the process of care, his independence and the preservation of his sense of control over life, which reflect on the quality of life and well-being.

Keywords: social work, empowerment, older people.

ОВЛАСТЯВАНЕТО В СОЦИАЛНАТА РАБОТА СЪС СТАРИ ХОРА

Мария Стойкова

Югозападен университет “Неофит Рилски” – Благоевград, България, m_stoikova@swu.bg

Резюме: Старостта е естествен етап от жизнения цикъл на човека, който обикновено е свързан с намаляване във физическото и социално функциониране и може да води до влошаване качеството на живот. Процесът на застаряване на населението и променящите се социални взаимоотношения поставя предизвикателства пред обществените системи, в частност и социалната, за предоставяне на ефективна грижа и подкрепа за тази част от населението с цел осигуряване на достоен и качествен живот.

Статията представя резултати от проучване на научна литература, дискутираща предизвикателствата пред възрастните хора, същността, необходимостта и ползите от прилагане на овластяващ подход в процеса на грижа и подкрепа. Разглеждат се отделни медико-социални аспекти на стареенето и факорите, които имат влияние върху тях. Концепцията за успешното стареене се определя като съществен елемент от рамката за ефективна подкрепа на възрастните хора. Прилагането на мултидисциплинарност, комплексност, сензитивност към потребностите на индивида, фокусиране върху неговите силни страни и индивидуални характеристики, притежаването на културна компетентност и умения за комуникация, се очертават като основни изисквания за ефективна социална работа.

Подходът на овластяване е цел и основен принцип. Прилагането му в процеса на подкрепа на възрастните хора осигурява качество и ефективност на грижата и постигане на основната ѝ цел – поддържане на добро качество на живот. Очертани са ключови елементи на овластяването в социалната работа, като основния фокус е прилагането на овластяващ подход в подкрепата на възрастните хора, което поставя изисквания към предоставяните услуги и създаването на определени условия. Една основна бариера пред подхода е парадигмата за старостта и разглеждането на възрастния човек като слаб и зависим. Успешното стареене изисква промяна на този възглед на различни нива на обществената организация: индивид, семейство, общност, помагачи специалисти и организации. Промяната на гледната точка на специалистите в социалната сфера и фокусирането им върху силните страни на възрастния човек ще насърчи неговата

активна роля в процеса на помагане, независимостта му и запазването на чувството му за контрол над живота, които рефлектират върху качеството на живот и благополучие.

Ключови думи: социална работа, овластяване, стари хора.

Област: Обществени науки

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Застаряването на населението е проблем, който засяга все повече страни, включително и България, и поставя определени предизвикателства пред обществените политики, свързани с осигуряване на благополучието на тази група хора (Балканска, Попов, 2012; Военикова, 2012; Златанова, 2015; Караганова, 2015; Бабакова, 2021).

Старенето е универсален процес на постоянно понижаване на нивото на функциониране, който протича много индивидуално и различно за всеки човек (Балканска, 2012; Gergov, 2020; Лазарова, 2022). Това подчертава необходимостта от индивидуализиране на социалната политика и подхода на подкрепа (Военикова, 2012), с отчитане на социалния контекст на съответната обществена група (Златанова, 2015). Целта на настоящата статия е да очертае същността, необходимостта и възможностите на приложение на подхода на овластяване в процеса на подкрепа и грижа за възрастните хора. Използван е метода на теоретично наративно проучване на литература по темата.

2. МЕДИКО-СОЦИАЛНИ АСПЕКТИ НА СТАРЕЕНЕТО

Старостта е свързана с отслабване на физическото, психическото и социално функциониране (Dury et al., 2018). Често се съпътства от проблеми в обществената, политическа, лична, здравна, екологична и икономическа сигурност, и заплахата от социално изключване (Военикова, 2012, с. 140). През периода на старостта настъпва промяна в социалните роли и това може да предизвика стрес и напрежение (Гергов, 2013; Бабакова, 2021), на които често възрастният човек отговаря с агресия (Гергов, 2013). Въпреки настъпването на физиологични промени в организма и свързаните с тях слабости, качеството на живот на възрастния човек се повлиява значително от неговите индивидуални качества и социална среда (Duty et al., 2018). Възприемането на старостта определя и реакцията на индивида към нея, изразяваща се в психични, емоционални и физически изживявания (Бабакова, 2021; Cheng, Low, Pheh, 2021). Остаряването изисква „живот в нова реалност“, при което са възможни реакции както на нейното приемане, така и отхвърлянето ѝ (Romo et al, 2013).

Въпреки индивидуалността и уникалността на процеса на стареене се поставя фокус и върху социалните фактори, които му влияят и го определят (Златанова, 2015). Реализирането на основните човешки права е свързано с удовлетвореността от живота и качеството на живот, което включва областите: материално благосъстояние, емоционално благополучие, социално включване, физическо благополучие, междуличностни взаимоотношения и самоопределеност (IASW & SIGA, 2011).

Старите хора много често могат да бъдат обект на насилие (Златанова, 2015) и да се чувстват маргинализирани (Phillips, 2018). Старостта се разглежда като етап на равностметка и в зависимост от своето емоционално и личностно развитие всеки я преживява по различен начин – щастливо или нещастно (Георгиева, 2014). Освен като период на загуби, остаряването може да се характеризира и с положителни промени като повишена адаптивност, натрупани опит и мъдрост, креативност, интелектуално и емоционално развитие (Балканска, 2012). Загубата на контрол и независимост е една от причините за повишена тревожност при възрастните хора (Георгиева, 2014).

Социалните взаимоотношения имат свои защитни ефекти върху човека (Cohen, 2004), които „варират в зависимост от структурата, природата и качеството на отношенията“ (Златанова, 2015, с. 124).

3. УСПЕШНОТО СТАРЕЕНЕ КАТО ИНДИВИДУАЛНА И ОБЩЕСТВЕНА ЦЕЛ

Пълноценното остаряване може да е процес на успешна адаптация към промените (Балканска, 2012, с. 168), които са както в средата, така и в самия индивид (Илев, 2015). Адаптивността се проявява външно чрез взаимоотношенията на възрастния човек в обществената и природна среда и вътрешно чрез „личностното преживяване на удовлетвореност от живота и себе си“ (Илев, 2015, с.53). Самовъзприемането е ключово за успешното остаряване, като се подчертава и ролята на културния контекст (Romo et al, 2013). Дефинирането на успешното стареене от страна на самите възрастни хора се променя с напредването на старостта (Badache, Nachem, Mäki-Torkko, 2021). Най-често се определя като физическо, функционално, психическо и социално благополучие (Cheng, Low, Pheh, 2021) и включва възприятието за контрол, автономност, независимост, адаптивност, добра самооценка и възприемане на себе си, личностно израстване, участие, сигурност и използването на подходящи стратегии за справяне (Bowling, Dieppe, 2005). В проучване на Romo и колектив

(2013) се появява темата за контрола като ключ към успешното остаряване. Въпреки трудностите във функционирането, запазването на контрола върху нещата, които зависят от човека и могат да бъдат контролирани от него са важни за преживяването на остаряването.

Възприемането на възрастния човек като ненужен и безпомощен от страна на обществото се противопоставя на неговата вътрешна Аз-концепция като все още можещ и компетентен, на което той може да отговори с агресия (Гергов, 2013), която същевременно блокира получаването на подкрепа.

Въпреки общественото мнение и възприятието за възрастните хора като неконкурентноспособни и с нисък статут (Azulai, 2014), разглеждането на стария човек като субект позволява той да бъде поставен в активна позиция (Iliev, 2015). Според Chapin & Cox (2001, p. 168) от ключово значение е замяна на „парадигмата на упадък на средната възраст“ с „такава, която създава очакване за непрекъснат растеж и развитие през всички етапи от живота“.

4. СПЕЦИФИКА НА ПОДКРЕПАТА И ГРИЖАТА ЗА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА

Старенето се характеризира с комплексност на проблемите, което налага не само индивидуализираност на подкрепата, но и промени, които засягат повече обществени сектори (Балканска, Попов, 2012; Военикова, 2012; Караганова, 2015), както и прилагане на интердисциплинарен подход в грижата и ангажиране на подкрепяща мрежа, което да предоставя динамичен модел на нейното планиране и контрол на състоянието на индивида (Балканска, 2012; Балканска, Попов, 2012). В този аспект се очертава ролята на обществените системи за подкрепа в създаването на условия, които да подпомагат поддържането на добро качество на живот. Съвременното развитие на обществото ни, изисква преразглеждане на социалната роля на възрастните хора и техните възможности и социалната значимост (Gergov, 2020).

В Закона за социалните услуги (ЗСУ) качеството на живот и преодоляването на социалното изключване са определени като основни цели на социалните услуги. В определенията за социална работа е поставен фокус върху качеството на живот, правата на човека и използването на собствените му ресурси и тези на общността (ЗСУ). Социалната работа, като „сложно организирана система“ е помагача професия и се основава на отношенията между помагачия специалист и клиента, като същевременно е насочена както към помощ на отделния индивид, така и към обществена промяна (Сотирова, 2011). Това поставя към социалния работник, като помагач специалист, голям спектър от роли, изисквания и функции (Цветанова, 2022).

Когато се разглежда ефективността на една услуга, като показатели за нея, често се идентифицират взаимоотношенията с помагачия специалист (Kerr, Gordon, MacDonald, Stalker, 2005; Maidment, Egan & Wexler, 2011), както и третирането на възрастния човек като личност и предоставянето на възможност за собствен избор и контрол по отношение на грижата (Kerr, Gordon, MacDonald, Stalker, 2005). Ефективната социална работа с възрастни хора се характеризира с: „чувствителна комуникация“, съобразена е с темпото на индивида; реализиране в общността; предоставяне на подкрепа в кризисни ситуации; ангажиране с биографията на клиента и подкрепа на неговите силни страни и устойчивост (Kerr, Gordon, MacDonald, Stalker, 2005). Демонстрирането на уважение, съпричастност, истински интерес, приемане и толерантност към различието и отделянето на време е от изключително значение за добрите взаимоотношения (Maidment, Egan & Wexler, 2011).

В изследване, проведено сред възрастни хора и техните семейства, се подчертава значението на достъпността до услугите, предоставянето на необходимата информация, както и релевантност между потребности и услуги (Maidment, Egan & Wexler, 2011). В случаи на насилие, малтретиране или състояния, които засягат когнитивните функции на индивида, е необходимо откриването на баланс между насърчаването на независимостта и самоопределеността и реализирането на адекватна закрила (Kerr, Gordon, MacDonald, Stalker, 2005).

Основният фокус на социалната работа с възрастни хора е запазване и/или подобряване на качеството им на живот и ниво на функциониране в „контекста на тяхната социална система, потребности и права“ (IASW & SIGA, 2011, p.4). В този аспект е важно разпознаването на потисничеството на възрастните хора – неговите форми и източници, както и изграждането на капацитет за реагиране на това потисничество (Phillips, 2018). Негативното отношение в общността и дискриминацията към тази група хора е феномен, който предизвиква внимание в сферата на социалната работа (Azulai, 2014). Социалната работа е насочена към подкрепа и помощ в процеса на адаптация към настъпващите със старостта промени или наложили се такива поради промяната на социалните роли, както и посредничество по отношение на взаимодействието между възрастния човек и формалните и неформални системи, източници на подкрепа (IASW & SIGA, 2011).

5. ОВЛАСТЯВАНЕТО В СОЦИАЛНАТА РАБОТА С ВЪЗРАСТНИ ХОРА

С напредване на възрастта се увеличава и необходимостта от грижа и подкрепа, което поставя въпроса за създаване на рамка, при която грижата да не бъде източник на потисничество (Phillips, 2018). Овластяването се определя като основен принцип в социалната работа (Чолакова, 2016; Чолакова, 2018; Phillips, 2018; Стойкова, 2020) и има различни разбирания за ефективното му прилагане (Roberts, 1999; Small, Bower, Chew-Graham, Whalley, Protheroe, 2013; Phillips, 2018) и измерване (Small, Bower, Chew-Graham, Whalley, Protheroe, 2013). Поставя се акцент върху предприемането на структурни промени, така че в съчетание с индивидуалната работа с клиента да се доведе до изграждане на ресурс у този клиент да поеме контрола над живота си (Phillips, 2018).

Овластяването се определя като клиничен и общностно-ориентиран (Lee, 2001) и клиенто-ориентиран холистичен подход в социалната работа, при който се поставя фокус върху капацитета на индивида да контролира собствения си живот (Stepanian, Larsen, Mendelsohn, Mariussen, Heggdal, 2023). Дефинира се като „интегриран метод на практиката на социалната работа“, изискващ лична и политическа ангажираност към разгръщане на човешкия потенциал на индивидуално и общностно ниво и насоченост към подобряване на благополучието, очертавайки справедливостта като основна водеща ценност (Lee, 2001, p. 30). Решението на проблема не се идентифицира като инструмент на специалиста, а се реализира чрез уменията на индивида да създава и поддържа сътруднически взаимоотношения с различни хора (Lee, 2001).

Основен принцип в този процес се изразява самоуправлението (Barbosa et al., 2021). Световната здравна организация (WHO, 2021, p. 108) определя овластяването като „процес на социално действие, който създава у хората, организациите и общностите чувство на увереност за предприемане на действия за постигане на колективни цели“ и като процес, при който индивида е част от решенията, които го засягат и има влияние върху тях. Овластяването е основна концепция за постигане на ранопоставеност и участие (WHO, 2021).

Перспективата на овластяването е свързана с вярата, че контрола на индивида върху събитията в живота му повишават неговото благополучие (Schulz, Israel, Zimmerman, Checkoway, 1993).

Овластяването се разглежда като многостепенна конструкция, включваща индивидуално, организационно и общностно ниво (Schulz, Israel, Zimmerman, Checkoway, 1993), зависи от различни фактори на личността и общността. Тези нива на овластяване са свързани и взаимно повлияващи се (Roberts, 1999). Свързано е с трансформация, разглеждана едновременно като процес и резултат, която изисква промяна на съзнанието и съзиране на различни алтернативи, които да са по-благоприятни за индивида (Lee, 2001). Повечето дефиниции на овластяването акцентират върху контрола, който индивида има върху себе си, ситуацията и общността, както и върху личната полза и израстването (Browne, 1995).

Преглед на литературата по темата показва ефективност на интервенциите за овластяване на възрастни хора (Chen, Li, 2008; Barbosa et al., 2021; Stepanian, Larsen, Mendelsohn, Mariussen, Heggdal, 2023) чрез създаване на надежда, увереност и насърчение чрез начертаването на нови възможности в живота им (Chen, Li, 2008). Това е процес на осигуряване на участие на индивида в процеса на вземане на решения и самоуправлението (Chen, Li, 2008). В основата е поставена вярата, че всеки човек, независимо от възрастта и увреждането (с изключение на лицата с тежка степен на деменция), има капацитета да бъде активен участник в предоставяната му помощ и подкрепа (Chapin, Cox, 2001).

Phillips (2018) подчертава важността на разбирането на основни въпроси в работата с възрастните хора, които включват: развитието на геронтологичните теории; ролята на възрастните хора в политиките за грижа и въздействието на институционалната практика върху потисничеството. Приемането на овластяващ подход и фокусирането върху силните страни в работата с възрастни хора притежава потенциала да предостави на практикуващите „нови инструменти“ за концептуализиране, както на техните нужди, така и на процеса на подкрепа (Chapin, Cox, 2001, p. 167).

Участието в процеса на вземане на решения относно получаваните грижа и подкрепа е основен принцип в еманципацията, овластяващия и базиран на силните страни подход в социалната работа (Chapin & Cox, 2001; Phillips, 2018). Социалният работник действа като съюзник и защитник на възрастния човек, когато определената институция (здравна, социална и пр.) има потисническо въздействие върху него, като осигури участието му във вземането на структурни решения по отношение на самата грижа и начина ѝ на предоставяне (Phillips, 2018).

Chapin и Cox (2001) идентифицират няколко предизвикателства пред прилагането на овластяващ подход в социалната работа с възрастни хора. Една част от тях са позиционирани на политическо ниво и включват: намаляване на доходите на лицата в пенсионна възраст; организация на здравната и социална система; ниска степен на участие на възрастни хора при създаването на програмите и политиките за тях. Другата част се откриват на ниво индивидуална работа с клиента и обхващат: доминиране на медицинския модел на подкрепа с високи нива на експертен опит и ниски нива на възприемане на знания и умения от клиента;

неефективност на системите за оценка на качеството на услугата чрез измерване на личната удовлетвореност на клиента; неефективен, процес на оценка на потребностите на лицето с недостатъчна възможност то само да ги дефинира и определи; ниски нива на поддържането на фокуса върху клиента като сътрудник. Това определя и необходимостта в обучението на бъдещите социални работници да бъде заложено изграждане на аналитични умения за формиране на подходящи разбирания за процеса на стареене и прилагане на еманципаторски практики, които са антипотискащи и осигуряват активно участие на индивида (Phillips, 2018).

Идентифицирани са няколко основни принципи на качествената и овластяваща грижа за възрастните хора: тя да се реализира в техния дом; възрастния човек да насочва и определя времето, мястото, интензивността и начина на грижа и подкрепа; координирана грижа, реализирана в среда, насърчаваща независимостта на възрастния човек; реализира се на основата на цялостна оценка на функционални и когнитивни способности, силни страни, способности, ограничения, съществуващи ресурси и подкрепа на клиента; разработване на план за подкрепа в партньорство с клиента, на основата на резултатите от оценката; адаптивност и гъвкавост на услугите в зависимост от динамиката на потребностите на индивида; навременност и превантивност на интервенциите; създаване на условия за остаряване в минимално ограничаваща среда; актуализиране на оценката и права за да се осигури максимална степен на отговаряне на потребностите на възрастния човек (Marek, Rantz, 2000)

Прилагането на такъв подход изисква: промяна на гледната точка на специалист и фокусирането му върху силните страни на клиента, а не върху неговите слабости при оценката; фокусиране на грижата върху подпомагане запазването на свободата на избор на клиента; „фокусиране върху лични, междуличностни (семејство, приятелство, обществени мрежи), организационни и политически нива на проблемите“ на възрастните хора; създаване на подходяща среда, която позволява, насърчава и подпомага прилагането на подхода и развитие на силните страни на клиента (Chapin, Cox, 2001).

5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Овластяването в социалната работа е подход и е необходимо да подчерта, че резултатът е различен при отделните индивиди. Въпреки това прилагането му е пряко свързано с повишаване на качеството и ефективността на подкрепата и грижата за възрастните хора. Той се очертава като ключ към осигуряване на качество на живот и запазване на човешкото достойнство като основна човешка и професионална ценност. Това изисква промяна на парадигмата и възприемането на възрастния човек на различните нива на обществена организация. Определя се необходимост от полагане на усилия за създаване на условия, които да насърчават самостоятелността и контрола на индивида, като елементи на неговото благополучие.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабакова, Л. (2021). Всекидневни неприятности, стратегии за справяне и удовлетвореност от живота през периода на стареенето. Пловдив: АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“
- Балканска, П. (2012). Психосоциална и здравна перспектива на остаряването – реалности и възможности за успешно стареене. *Science & Technologies*, 2(1), 164-169
- Балканска, П., & Попов, Т. (2012). За някои проблеми на гериатричната практика. *Управление и образование*, 3 (3), 146-151.
- Военикова, Ж. (2012). Необходимост от социални услуги за стари хора. *Научни трудове на Русенския университет*, 51 (6.2), 139-144.
- Георгиева, Д. (2014). Емоционални промени при стареене. Грижи за емоционалното здраве на възрастния човек. *Научни трудове на Русенския университет*, 53 (8.3), 63-66.
- Гергов, Т. (2013). Агресията в третата възраст като функция от семейната среда и трудовата заетост. *Приложна психология и социална практика*, Варна: УИ на ВСУ „Черноризец Храбър“, 109-119
- Закон за социалните услуги (ЗСУ). Обн. ДВ. бр.24 от 22 Март 2019г., изм. ДВ. бр.108 от 30 Декември 2023 г.
- Златанова, В. (2015). Старееенето на населението. Социологически дискурси. София: Авангард прима
- Караганова, И. (2015). Медико-социални проблеми на старееенето и старостта. Годишна университетска научна конференция с международно участие, Национален военен университет "Васил Левски"
- Лазарова, П. (2022). Психология на развитието (Възрастова психология), Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“
- Сотирова, В. (2011). Основи на социалната работа. Благоевград: УИ „Н. Рилски“
- Стойкова, М. (2020). Социална подкрепа за хората с увреждания. Благоевград: УИ „Н. Рилски“

- Цветанова, Й. (2022). Технологичната среда като актуален ресурс на социалната работа, Благоевград: УИ „Н. Рилски”
- Чолакова, М. (2016). Овластяването в социалната работа. В: Станчева-Попкостадинова, В. (Ред.). Актуални проблеми на социалната работа, Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски”, 13-29.
- Чолакова, М. (2018). Овластяването в погледите пред себе си. В: Градев, Д., Маринов, А., Сапунджиева, К., Карабельова, С., Митев, К., Йонкова, К., Матанова, В., Чолакова, М., Георгиев, Л. Поглед пред себе си. Личната мрежа на общуването. София: УИ “Св. Климент Охридски”
- Azulai, A. (2014). Ageism and Future Cohorts of Elderly: Implications for Social Work. *Journal of Social Work Values and Ethics*, 11 (2),
- Badache, A.C., NACHEM, H., & Mäki-Torkko, E. (2021). The perspectives of successful ageing among older adults aged 75+: a systematic review with a narrative synthesis of mixed studies, *Ageing & Society*, 43, 1203–1239.
- Barbosa, H., Oliveira, J., da Costa, J., Santos, R., Miranda, L., Torres, H., Pagano, A., & Martins, M. (2021). Empowerment-oriented strategies to identify behavior change in patients with chronic diseases: An integrative review of the literature. *Patient Education and Counseling*, 104 (4), 689-702
- Bowling, A., & Dieppe, P. (2005). What is successful ageing and who should define it? *BMJ*, 331, 1548–1551
- Browne, C. (1995). Empowerment in Social Work Practice with Older Women. *Social work*, 40 (3), 358-364
- Chapin, R., & Cox, E. (2001). Changing the Paradigm: Strengths-Based and Empowerment-Oriented Social Work with Frail Elders. *Gerontological Social Work Practice: Issues, Challenges and Potential*, 165-179
- Chen, Yu-Chi, & Li, I-Chuan. (2008). Effectiveness of interventions using empowerment concept for patients with chronic disease: A Systematic Review. *JBI Library of Systematic Reviews* 6(12), 1-16
- Cheng, M. Y., Low, S. K., & Peh, K. S. (2021). Age-based analysis of the perceptions of aging and successful aging in Malaysia Makara *Human Behavior Studies in Asia*, 25(2), 170-181. <https://doi.org/10.7454/hubs.asia.2281121>
- Cohen, S. (2004). Social Relationships and Health. *American Psychologist*, 59(8), 676-684. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.676>
- Dury, S. et al. (2018). Detecting frail, older adults and identifying their strengths: results of a mixed-methods study. *BMC Public Health*. 18(1):191.
- Gergov, T. (2020). Gerontopsychology – from studies to science. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 8 (12), 69-72
- Iliev, I. (2015). Gerontological aspects of old age. *SocioBrains*, 13, 51-56.
- IASW & SIGA (2011). The Role of the Social Worker with Older Persons. file:///D:/downloads/The_Role_of_the_Social_Worker_with_Older.pdf
- Kerr, B., Gordon, J., MacDonald, C., & Stalker, K. (2005). Effective social work with older people. <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2005/12/effective-social-work-older-people/documents/0020809-pdf/0020809-pdf/govscot%3Adocument/0020809.pdf>
- Lee, J. (2001). The Empowerment Approach to Social Work Practice. (2d ed.) United States of America: Columbia University Press
- Maidment, J., Egan R., & Wexler, J. (2011). Social work with older people from culturally and linguistically diverse backgrounds: Using research to inform practice. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 23(3)
- Marek, K., & Rantz, M. (2000). Aging in Place: A New Model for Long-Term Care. *Nursing Administration Quarterly*, 24 (3), 1-11
- Phillips, R. (2018). Emancipatory social work with older people: challenging students to overcome the limitations of ageism and institutional oppression. The University of Sydney: Sydney eScholarship Journals online. https://core.ac.uk/outputs/229445035/?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1
- Roberts, K.J. (1999). Patient empowerment in the United States: a critical commentary. *Health Expect.* 2(2):82-92.
- Romo, R.D. et al. (2013). Perceptions of Successful Aging Among Diverse Elders With Late-Life Disability, *The Gerontologist*, 53, (6), 939–949, <https://doi.org/10.1093/geront/gns160>
- Schulz, A., Israel, B., Zimmerman, M., & Checkoway, B. (1993). Empowerment as a Multi-Level Construct: Perceived Control at the Individual, Organizational and Community Levels, *Health Education Research* 10(3)
- Small N, Bower P, Chew-Graham CA, Whalley D, & Protheroe J. (2013). Patient empowerment in long-term conditions: development and preliminary testing of a new measure. *BMC Health Serv Res.* 8;13:263.
- Stepanian N, Larsen MH, Mendelsohn JB, Mariussen KL, & Heggdal K. (2023). Empowerment interventions designed for persons living with chronic disease - a systematic review and meta-analysis of the components and efficacy of format on patient-reported outcomes. *BMC Health Serv Res.* 23(1):911.
- WHO. (2021). Voice, agency, empowerment - handbook on social participation for universal health coverage. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/342704/9789240027794-eng.pdf?sequence=1>